

LAURENȚIU CHIRIAC, *Monumentele religioase medievale din zona Bârladului*, Iași, Editura Kolos, 2007, 362 p. + 48 planșe

Plămădite de o multimilenară istorie, ținuturile Bârladului și Tutovei constituie – arată autorul în lucrarea sa de doctorat – străvechi vetre de cultură și civilizație, trădând locuri de ancestralitate creștină și vie tradiție populară, intens și permanent locuite, în care se păstrează și azi aceste inestimabile „comori de frumusețe și spiritualitate creștină”. Emulații de valori materiale și cultural-artistice, *bisericile, schiturile și mănăstirile* acestor două zone constituie adevărate monumente istorice, de o frumusețe simplă, dar necesare unei autentice trăiri creștine, probând totodată capacitatea creatoare a oamenilor locului și specificitatea spiritului și modului lor de a gândi. În fond, Bârladul – ca *important centru de emergență creștină* – a radiat sub raport confesional pe o arie mult mai extinsă, lucru sesizabil din exercitarea unei anumite autorități jurisdicționale religioase a orașului Bârlad (prin protopopii târgului) asupra satelor din jur, dar și printr-o anumită unitate arhitecturală surprinsă la bisericile și mănăstirile studiate.

Autorul lucrării arată – pe bună dreptate – că Evul Mediu românesc, ca orice civilizație care are un sistem dominant de valori, a avut și el propriile sale structuri definitorii, dintre care un rol important l-a avut *religia (credința)* oamenilor. În acest sens, iată ce spunea autorul: „*Religiozitatea omului medieval apărea, inevitabil, ca mod de a exista, de a-și deschide ferestrele sufletului către lume și viață, era forma sa specifică de identitate. Tocmai de aceea, el s-a perceput și s-a introdus pe sine într-o lume dependentă de o ordine superioară celei pământești, o lume care «ființa» sub «privirile» tălmăcitoare ale Judecătorului suprem. Această percepție venea din orizontul său christic și, ca atare, constituia modelul său de viață, căci se știa drept «ființă a lui Dumnezeu» și coborâtor din El. Dumnezeu – ca forță care-i călăuzea viața – era omniprezența din interiorul fișcului său existențial. Pentru omul medieval, descifrarea misterului existenței sale, descoperirea miracolului și a frumuseții acestuia erau considerate drept semne ale primirii Părintelui Ceresc, revelat în istorie, pe deplin, în persoana lui Iisus Christos, întru care locuia trupește plinătatea Dumnezeirii și care era conceput teologic ca Sfânta Treime de Persoane divine. Așadar, mentalul colectiv medieval se înfățișa sub forma sa creștină, primordială, ca o încreere a divinului mântuitor și ca un spațiu spiritual conceput ca o «casă a omului», situată eschatologic în «brațele Părintelui divin». Tocmai acest mod de a privi și înțelege lumea reprezenta dimensiunea centrală a spiritualității omului medieval, axată, deci, pe comunicarea spirituală între un Dumnezeu care «vorbește» și un credincios care «ascultă».*

Din acest punct de vedere, lucrarea lui Laurențiu Chiriac nu numai că are meritul de a contura extrem de sugestiv tot acest climat mental medieval românesc, dar analizează cu minuțiozitate sensul și importanța actului de ctitorie religioasă, pentru că nu s-a înțeles

întotdeauna că aceste edificii religioase erau, pentru cei de atunci, ca niște oaze de liniște sufletească și adevărate refugii în fața inamicilor, dar și adevărate «catedrale ale sufletului neamului românesc», incluse unor anumite stări de spirit ale acelor vremuri. Astfel de construcții – arată autorul acestei cărți – nu numai că au știut atât de bine să îmbine înțelepciunea cuvântului Divin cu frumusețea imaginii hristice, ci au constituit și o formă populară de instituționalizare a credinței, privite ca niște candelă aprinse și lumini de veghe și tărie sufletească, în momente grele în care alții ar fi vrut să le transforme ținuturile într-un dezolant pustiu, fără credință, fără speranță și fără luminile cunoașterii.

Patrimoniul arhitectural religios medieval al unei zone – ca reprezentare materială a memoriei colective – devine astfel un caz de conștiință a moralei publice și se constituie într-un reper definitoriu pentru evoluția acelei comunități, în interiorul căreia fiecare individ în parte a fost (mai mult sau mai puțin) angrenat. Din acest punct de vedere, dr. Laurențiu Chiriac – bărlădean la origine, dar actual muzeograf la Muzeul Județean Vaslui – a considerat că cei care au avut ocazia să vadă astfel de edificii aveau datoria morală și sfântă de a le proteja și de a le scoate din anonimat, studiindu-le și oferind semenilor un bun și necesar prilej de cunoaștere a acestor „comori arhitecturale”, adesea ignorate – fie datorită vitregiei timpurilor și a istoriei, mereu controversată, fie nepăsării sau izolării lor de principalele căi de comunicație și de așezările omenești.

Scopul acestei lucrări de doctorat a lui Laurențiu Chiriac a fost acela de a analiza sintetic și detaliat istoricul și evoluția arhitecturală a edificiilor religioase medievale din zona Bârladului, pentru a fi mai bine cunoscute și pentru a reliefa asemănările și deosebirile dintre aceste monumente și cele din alte arii cultural-artistice românești. Structurată în trei capitole mari și distincte, această complexă analiză a edificiilor religioase medievale din zona Bârladului a adus în prim-plan nevoia de a evidenția lăcașele de cult din arealul bărlădean, nu numai pentru că era stringent un astfel de demers, dar – mai ales – pentru că multe dintre ele sunt deosebite din punct de vedere istoric și arhitectural. Nu-i mai puțin adevărat că aria cultural-artistică în care ele au fost construite își are importanța sa, dat fiind faptul că – alături de alte ținuturi din Moldova sudică (ca Tecuciul, Vrancea sau Putna) – s-a creat o zonă puternică de interferențe artistice moldo-muntene, vizibile în arhitectura acestor locuri și în dese transformări de ordin structural ale lăcașelor de cult de aici.

Totodată, autorul acestei cărți a reușit o repertoriere a tuturor bisericilor, schiturilor și mănăstirilor din arealul amintit și care au fost ctitorite până la finele veacului al XVII-lea, în paralel cu evidențierea activității unor clerici care apar consemnați în timpul și spațiul precizat. Nu a fost uitată nici ingerința unor cercetări interdisciplinare ale lăcașelor de cult din acest colț de țară, pentru că s-a constatat

că numai astfel monumentele în cauză puteau fi cunoscute cel mai bine. De aceea, dr. Laurențiu Chiriac a coroborat izvoarele diplomatice despre aceste edificii și cu alte surse istorice (arheologice, monumentele religioase în sine, inscripțiile și lespezile funerare, pomelnicele, pisaniile, sursele iconografice etc.), fapt pentru care s-a constatat că nu toate lăcașele de cult ctitorite într-un anumit timp erau menționate documentar exact atunci (cazul multor biserici din Bârlad, al mănăstirii Grăjdeni și al mănăstirii Bujoreni). În același timp, cercetările arheologice pe care le-a întreprins autorul au condus la depistarea unor vestigii ale lăcașurilor de cult din zona amintită și a căror elevație nu s-a mai păstrat până astăzi, determinând astfel o reevaluare a monumentelor în cauză, studiile sale de arheologie medievală aducând importante contribuții la cunoașterea inedită a cronologiei și planimetriei unora dintre ele, ținând cont și de insuficiența izvoarelor scrise. La fel, datorită cercetărilor arheologice din zonă au putut fi scoase la iveală și acele obiecte creștine care consfințesc o viață religioasă de veche tradiție, pe baza căreia a putut fi posibilă evoluția firească a actului de ctitorire a sfințelor lăcașuri.

O specificitate a zonei Bârladului o constituie – arată dr. Laurențiu Chiriac – numărul mare al bisericilor din lemn și ponderea lor însemnată în viața creștină. Ele aparțineau domeniului creației populare și reprezentau o sinteză dintre credința oamenilor și arta lemnului, transpusă ulterior și prin construcțiile religioase din piatră. Unele elemente artistice ale stilurilor (neo)bizantin, romanic, gotic, renascentist și chiar baroc au fost prelucrate armonios de către constructorii bisericilor medievale din

lemn de aici, acestea fiind adaptate la planul arhitectural al casei țărănești și la nevoile de cult tipic ortodoxe. Incluse într-o civilizație unitară constructivă a lemnului, aceste edificii religioase erau opere colective și anonime, reflectând condițiile politice, sociale, economice, spirituale și cultural-artistice ale timpului căruia le aparțineau, dar și marea deschidere la noutățile arhitecturii spațiilor limitrofe.

În final, ca o concluzie generală, putem spune că această analiză sistematică a arhitecturii religioase medievale din arealul ținuturilor Bârlad și Tutova constituie un pas esențial în identificarea unei bogate vieți creștine populare în acest spațiu, fără scopul de a întocmi un „dosar” complet al problemei, ci – mai degrabă – de a predispuce totul către o reflecție organizată și o stimulare a cercetării pentru generațiile ce vor veni. În fond, demersul lui Laurențiu Chiriac se bazează pe observațiile științifice și pe credința că acestea pot fi utile tuturor celor dornici de cunoaștere a istoriei zonei Bârladului și a minunatelor sale monumente religioase medievale. La urma urmei, frumusețea acestei arte calme și luminoase, în cadrul căreia credința ortodoxă și viața specifică oamenilor locurilor s-au îngemănat armonios, se reprezintă și astăzi în sine, simplu și măreț, tronând misterios peste timp. Iar autorul a contribuit din plin la valorificarea științifică a artei și arhitecturii ecleziastice medievale din acest colț de țară, fapt pentru care merită toate felicitările noastre!

GHEORGHE CLAPA